

2. Lysenko, N. V. (2007). Etnokul'turna kompetentnist' suchasnoho pedahoha: psykholoho-pedahohichnyy aspekt. Narodoznavcha kompetentnist' ditey ta molodi [Ethnocultural competence of a modern teacher: psychological and pedagogical aspect. Ethnological competence of children and youth]. Zb. nauk. prats'. Ivano-Frankivs'k. 280 s. [in Ukrainian]
3. Dontsov, A. V. (2008). Moral'na kul'tura vchytelya [Moral culture of the teacher] Kharkiv: KHNU imeni V. N. Karazina. 240 s. [in Ukrainian]
4. Bereziuk, O. S. (2015). Metodychni zasady formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti osobystosti. [Methodological principles of the formation of ethnocultural competence of the individual]. Osvitohichnyidyskurs. № 3 (11). S. 13–21. [in Ukrainian]
5. Sulaieva, N. (2023). Features of future teacher's ethnocultural competence formation in the conditions of martial law. Pedahohichni nauky. № 81. P. 34–39. URL: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.81.289368>.
6. Romaniuk, S. (2023). Ethno-cultural component in modern primary education. Mountain School of Ukrainian Carpaty. № 28. P. 31–35. URL: <https://doi.org/10.15330/msuc.2023.28.31-35>
7. Stel'makhovych, M. H. (1994). Zastosuvannya idey ukrayins'koyi etnopedahohiky v roboti vchytelya pochatkovykh klasiv [The application of ideas of Ukrainian ethnopedagogy in the work of a primary school teacher] Pochatkova shkola. № 12. S. 4–7. [in Ukrainian]
8. Siavavko, Y. (2009). Narodoznavcha kultura vykladacha yak skladova filosofsko-etychnoi kontseptsii pedahohichnoi diialnosti u vyshchii shkoli. [Ethnocultural culture of the teacher as a component of the philosophical

and ethical concept of pedagogical activity in higher education]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya pedahohichna. Vyp. 25. Ch. 1. S. 213–220 [in Ukrainian]

9. Baklanova, N. M. (2019). Formuvannia dukhovnoi kultury osobystosti vykhovnymy zasobamy ukrainskoi etnopedahohiky. [Formation of the spiritual culture of the individual by educational means of Ukrainian ethnopedagogy]. Pedahohika i psykholohiia. № 182. S. 53–57. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГАЛІЄТА Ярослав – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: феномен «соціальна зрілість»; проблема становлення особистості в умовах інформатизації суспільства.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HALETA Yaroslav – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Educational Sciences Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: the phenomenon of «social maturity»; the problem of personality development in the context of society informatisation.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 01.09.2025 р.

УДК 378:[37.013.8:376] (045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-21-26

ДУБІНКА Микола –

доктор педагогічних наук, доцент,
в.о. декана факультету освітніх наук та мистецтв
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: m.m.dubinka@cuspu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті автор зазначає на важливості інклюзивної освіти у вищій школі, що є одним з провідних напрямів розвитку сучасної освітньої системи, спрямованість якого передбачає створення умов для рівного доступу до якісної освіти всіх здобувачів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Дослідник акцентує увагу на загальній потребі у глибокому аналізі організаційно-педагогічних засад та особливостей інклюзивного навчання у ЗВО, розробленні ефективних моделей управління інклюзією, підготовці кваліфікованого кадрового потенціалу, здатного реалізувати інклюзивні підходи на практиці.

Це дослідження присвячене особливостям формування інклюзивного освітнього середовища у закладі вищої освіти, яке доречно трактувати як спеціальне середовище, спрямоване на забезпечення сприятливих умов для навчання і всебічного розвитку студентів з різним рівнем здоров'я та освітніми потребами. Це своєрідна організація універсального фізичного, освітнього та соціального просторів, що сприятимуть формуванню професійних компетентностей усіх здобувачів вищої освіти, в тому числі, з особливими освітніми потребами. Автор підкреслює, що ефективність такого середовища визначається сукупністю умов, методів і засобів, спрямованих на спільне навчання, виховання та розвиток студентів. Ключовим є врахування потреб і здібностей здобувачів освіти, що сприяє їх соціально-професійній адаптації, самоствердженню, самореалізації та інтеграції в суспільні відносини.

У змісті статті зацентовано увагу на певних умовах ефективності здійснення інклюзивного навчання. Ключовими серед них є: 1) персоналізація (врахування індивідуальних освітніх потреб і здібностей студентів); 2) матеріально-технічне забезпечення; 3) методична готовність персоналу до роботи з різними категоріями студентів; 4) позитивний соціально-психологічний клімат у студентському колективі сприяє почуттю приналежності осіб з особливими освітніми потребами до єдиного неподільного соціуму.

Дослідником підкреслюється, що й міжнародний досвід, і національні практики своєю результативністю доводять, що універсальний дизайн навчання та стратегія щодо рівних можливостей – шлях до успішної інтеграції студентів з різними освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзія, здобувачі освіти, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, особливі освітні потреби, соціально-професійна адаптація, педагогічний супровід.

DUBINKA Mykola –

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Acting Dekan of the Faculty of Educational Sciences and Arts of
the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: m.m.dubinka@cuspu.edu.ua

FEATURES OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE SYSTEM OF ACTIVITIES OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

In the article, the author notes the importance of inclusive education in higher education, which is one of the leading directions of development of the modern educational system, the focus of which involves creating conditions for equal access to quality education for all applicants, including those with special educational needs. The researcher emphasizes the urgent need for a deep analysis of the organizational and pedagogical principles and features of inclusive education in higher education, the development of effective models of inclusion management, and the training of qualified personnel capable of implementing inclusive approaches in practice.

This study is devoted to the peculiarities of the formation of an inclusive educational environment in a higher education institution, which should be interpreted as a special environment aimed at providing favorable conditions for learning and comprehensive development of students with different levels of health and educational needs. This is a kind of organization of universal physical, educational and social spaces that will contribute to the formation of professional competencies of all higher education students, including those with special educational needs. The author emphasizes that the effectiveness of such an environment is determined by a set of conditions, methods and means aimed at joint learning, education and development of students. The key is to take into account the individual needs and abilities of students, which contributes to their socio-professional adaptation, self-affirmation, self-realization and integration into social relations.

The article focuses on certain conditions for the effectiveness of inclusive education. Key among them are: 1) personalization (taking into account individual educational needs and abilities of students); 2) material and technical support; 3) methodological readiness of staff to work with different categories of students; 4) a positive socio-psychological climate in the student body contributes to the sense of belonging of individuals with special educational needs to a single indivisible society.

The researcher emphasizes that both international experience and national practices prove with their effectiveness that universal learning design and a strategy for equal opportunities are the way to the successful integration of students with different educational needs.

Key words: inclusion, education seekers, inclusive education, inclusive educational environment, special educational needs, socio-professional adaptation, pedagogical support.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інклюзивна освіта в Україні активно впроваджується переважно у дошкільній та загальноосвітній ланках, водночас питання її організації у закладах вищої освіти (ЗВО) залишається недостатньо дослідженим. Першим законодавчим актом, що вніс зміну до створення рівних можливостей для студентів з обмеженими можливостями в здобутті ними вищої освіти нарівні зі здоровими однолітками вважають Указ Президента України «Про Національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001–2005 роки» (від 13 липня 2001 року № 519/2001) [1]. Поступово інклюзивна освіта стає пріоритетним напрямом трансформації сучасної вищої школи, що зумовлено загальнодержавним курсом на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх громадян, зокрема осіб з особливими освітніми потребами [12].

Організація інклюзивного навчання у ЗВО України спирається на низку законодавчих актів. Серед яких: Закон України «Про освіту» (2017), який проголошує принципи доступності, рівності прав і можливостей у здобутті освіти, а також встановлює обов'язок закладів освіти створювати умови для навчання осіб з ООП (ст. 19) та Закон України «Про вищу освіту» (2014), що передбачає надання підтримки студентам з інвалідністю шляхом адаптації навчальних планів, організації індивідуального супроводу (ст. 62).

Окрім того, держава ухвалила низку нормативних документів, спрямованих на безбар'єрний простір – зокрема, Постанову КМУ № 635 (2019), Постанову КМУ № 967 (2020) та Національну стратегію до 2030 року з безбар'єрності. Зміст цих та інших документів є визна-

чальними в напрямку правової та соціальної доцільності розвитку інклюзивного освітнього середовища у вищій школі.

Значущість цієї проблеми також диктується сучасними умовами: під час військового конфлікту соціальна відповідальність закладів вищої освіти стає надважливою – необхідні адаптивні інклюзивні стратегії для підтримки вразливих груп студентів. При цьому важливим є створення сприятливого інклюзивного освітнього середовища в системі діяльності закладу вищої освіти. Його дієвість включає сукупність умов, способів та засобів, які спрямовані у своїй основі на спільне навчання, виховання та розвиток здобувачів освіти та забезпечують продуктивність освітнього процесу. При цьому досить важливим є врахування особистісних потреб та здатностей студентів з особливими освітніми потребами, сприяючи їх соціально-професійній адаптації, процесам самоствердження та самореалізації, природній їх інтеграції у систему суспільних відносин [11; 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення наукових праць засвідчує про зростаючий інтерес до різних аспектів інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. Ряд досліджень Т. Бондар, Д. Завітренко, Л. Кашуба, Н. Савченко, О. Таранченко аналізують процеси становлення, еволюцію нормативно-правової бази інклюзивної освіти в Україні та за кордоном, включаючи вищу школу, та наголошують на необхідності її подальшого вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів.

Організаційні аспекти створення інклюзивного освітнього середовища та соціально-педагогічні умови реалізації інклюзивного навчання у ЗВО досліджуються у працях Л. Герасименко, М. Моруса, Г. Сенік, Н. Софій,

Л. Шелудченко. Моделі інклюзивної освіти та особливості створення безбар'єрного середовища в закладах вищої освіти аналізуються в дослідженнях С. Бондар, В. Гладуш, Л. Грень, О. Гуренко, Н. Захарової, Н. Кирич, Г. Лопатіної, Ю. Назаренко, М. Нестеренко, О. Петренко, Л. Шелудченко.

Проблеми готовності викладачів вищої школи до роботи зі студентами з ООП та питання їх педагогічної підтримки (психолого-педагогічного супроводу) порушуються у дослідженнях Н. Гонюкової, Т. Іванової, Н. Маруняк, О. Продіус та ін.

Метою статті є окреслити специфіку побудови інклюзивного освітнього середовища у ЗВО, визначити його особливості та ключові структурні компоненти, інструменти його впровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивна освіта у вищій школі набуває стратегічного значення, оскільки відображає глобальні тенденції забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Інклюзія у вищій освіті, за твердженням Н. Савченко, сприяє усуненню бар'єрів, що ускладнюють процес здобуття освіти у ЗВО певним групам населення, та є індикатором її гуманістичного підґрунтя в цілому [9]. Це є наразі значущим та буде особливо важливим у післявоєнний час відбудови України, коли актуалізуються питання соціальної інтеграції, рівних можливостей і психоемоційної підтримки населення.

Ця тенденційність передбачає: 1) забезпечення комплексного підходу до побудови інклюзивного середовища у ЗВО, який охоплює фізичні, інформаційні, методичні, соціальні та педагогічні складові; 2) розробку стратегій організації універсального простору, що сприяє доступності, автономії та соціальному залученню здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; 3) окресленні ролі ЗВО як соціально відповідальної інституції, особливо в умовах зовнішніх викликів (наприклад, війни); 4) між-інституційну співпрацю – з інклюзивно-ресурсними центрами, органами влади, соціальними партнерами – для впровадження інклюзії на практиці [1; 2; 4; 7; 9; 12].

Дослідниця Н. Калашник підкреслює, що більшість закладів вищої освіти не мають спеціалізованих центрів підтримки студентів з ООП, а також спостерігається низький рівень обізнаності викладачів щодо адаптаційних стратегій навчання [5, с. 113]. Крім того, існує потреба у нормативному врегулюванні окремих аспектів інклюзивної політики на рівні кожного ЗВО. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у глибокому аналізі організаційно-педагогічних засад та особливостей інклюзивного навчання у ЗВО, розробленні ефективних моделей управління інклюзією, підготовці кваліфікованого кадрового потенціалу, здатного реалізувати інклюзивні підходи на практиці.

Цінною є позиція Т. Бондар, де дослідниця визначає інклюзивне навчання у вищій школі як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти студентам з інвалідністю (особливими освітніми потребами – виокремлено

нами) шляхом організації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчальної пізнавальної діяльності [1]. Отже, інклюзивне навчання – це не просто набір практик для залучення осіб з особливими потребами до освітнього процесу, а глибока педагогічна парадигма, яка вимагає переосмислення цілей, принципів та методів освіти загалом. Згідно з визначенням ЮНЕСКО, інклюзія у вищій освіті передбачає створення умов, що сприяють повноцінній участі всіх здобувачів освіти в освітньому процесі без дискримінації [15].

Акцентуємо увагу, що важливою умовою включення молоді з особливими потребами в освітній процес закладу вищої освіти є створення інклюзивного освітнього середовища. Численні праці засвідчують наукове зацікавлення вчених природою поняття «середовище». У тлумачному словнику поняття «середовище» потрактоване як оточення, сукупність природних і соціально-побутових умов, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов, у яких протікає діяльність людського суспільства, організацій [1]. Поняття набуває різних значень залежно від прикметника, що називає його ознаку, наприклад «освітнє середовище», «культурно-освітнє середовище», «навчально-виховне середовище», «середовище вікового спілкування», «толерантне середовище» та ін. (С. Болдирева, Е. Бондаревська, М. Селіванова та ін.). Кожен із зазначених термінів включає перелік елементів, що характеризують певну сферу людської діяльності. Психологи, педагоги розуміють під освітнім середовищем систему умов, що створюються для особистісного розвитку учасників освітнього процесу: освітні технології, навчальна та управлінська діяльність, способи взаємодії із зовнішніми чинниками. В. Бондар, визначає інклюзивне освітнє середовище як сукупність умов, що забезпечують рівний доступ особам з особливими потребами до якісної інклюзивної освіти в інклюзивному навчальному закладі ... незалежно від їх психофізичного розвитку, стану здоров'я, віку, статі, соціально-економічного статусу, раси, місця проживання і виховання, та як сукупність учасників освітнього процесу, пов'язаних спільністю умов, у яких відбувається їхня діяльність [1].

У цілому, інклюзивне середовище – організація спеціальних умов ... сукупність матеріально-технічного, навчально-методичного, інформаційного та кадрового забезпечення, що сприятиме ефективному навчанню... та не перешкоджатиме навчанню інших [3; 4; 8; 10; 14]. Цю думку розвиває науковець В. Козуля, визначаючи інклюзивне освітнє середовище як спеціальне середовище, спрямоване на забезпечення сприятливих умов для навчання і всебічного розвитку студентів з різним рівнем здоров'я та освітніми потребами» [6, с. 92]. Це відповідає підходу О. Мацюк, яка підкреслює, що інклюзія – це «сукупність умов, способів і засобів... з урахуванням потреб та можливостей студентів» [8, с. 48].

Вивченню інклюзивного середовища у ЗВО приділяли увагу С. Бондар, О. Петренко, Л. Шелу-

дченко, які визначають його як «організацію універсального фізичного, освітнього та соціального просторів... що сприятимуть формуванню професійних компетентностей усіх здобувачів вищої освіти, в тому числі, з особливими освітніми потребами» [10, с. 37].

Л. Грень, О. Кравченко, І. Шевченко наголошують: «Необхідною умовою... є теоретична і методологічна база інклюзивної освіти, підвищення рівня підготовки викладацько-професорського складу..., матеріально-технічна та програмно-методична забезпеченість» [3, с. 157]. При цьому Н. Савченко підкреслює важливість інклюзивної інфраструктури – фізичної, інформаційної, цифрової – як базису, що забезпечить безбар'єрність доступу до вищої освіти, з акцентом на соціальну інклюзію різних груп (ветерани, маломобільні, переселенці та ін.) [9].

Особливості моделей інклюзивної освіти в Україні та країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства аналізують Н. Захарова, О. Продиус, виокремлюючи три компоненти: «просторово-предметний, комунікативно-організаційний, змістовно-методичний» [4, с. 84].

У міжнародних дослідженнях акцентується на універсальному дизайні навчання (UDL), що передбачає «численні засоби представлення... вираження... залучення...». Міжнародний досвід підтверджує, що інклюзія є правом людини. Так, у дослідженні університетської інклюзії підкреслюється: «Інклюзивна освіта – це глобальна концепція, яка розглядає доступ та включення учнів до системи освіти як право людини» [14, р. 46].

Досліджуючи особливості інклюзивного освітнього середовища в діяльності закладу вищої освіти варто зважати на ряд концептуальних засад, що передбачають визначення системи умов, методів і засобів, що забезпечують ефективність спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів. Організаційне забезпечення інклюзивного навчання у ЗВО передбачає створення ефективної інституційної структури, яка здатна забезпечити рівний доступ до освітніх послуг для студентів з ООП. При цьому, як слушно наголошують О. Кондратюк, Т. Васютіна, необхідно формувати політику інклюзії як складову загальної стратегії розвитку університету, інтегруючи інклюзивні підходи в усі структурні підрозділи [13].

Дослідниця Н. Гонюкова наголошує на важливості врахування когнітивних, емоційно-вольових та соціальних особливостей осіб з ООП у розробці навчальних програм та підходів до викладання. У своєму дослідженні науковець підкреслює, що «інклюзія – це процес системного змінювання освітнього середовища, який вимагає міждисциплінарної співпраці, зокрема участі педагогів, психологів, соціальних працівників і самих студентів» [2, с. 15].

Здійснюючи аналіз особливостей створення інклюзивного освітнього середовища, до базових компонентів організаційного супроводу інклюзії доречним є віднести: 1) створення структурних підрозділів, відповідальних за координацію

інклюзивної політики (центри підтримки студентів з ООП); 2) проведення моніторингу доступності освітніх послуг; 3) впровадження процедур супроводу та індивідуального консультування студентів; 4) адаптація фізичного простору та інформаційного середовища (безбар'єрність, ІКТ); 5) формування системи внутрішнього забезпечення якості інклюзивного навчання.

Освітнє середовище, як доводять науковці-практики Т. Бондар, А. Колупаєва, Н. Софій, Ю. Найда, стане інклюзивним за умов наявності низки ознак: 1) спланований та організований фізичний простір, у якому б здобувачі освіти могли безпечно пересуватися під час групових й індивідуальних занять; 2) сприятливий соціальний та емоційний клімат; 3) умов для спільної роботи молоді, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату [1; 7].

У цілому, інклюзивне середовище охоплює фізичний простір (безбар'єрна інфраструктура – пандуси, доступні аудиторії), педагогічні стратегії й освітні умови (адаптовані методики, універсальний дизайн навчання, інформаційно-комунікаційні ресурси) та соціально-психологічний клімат (підтримка, психолого-педагогічне консультування, культурна інтеграція).

Як зазначає ЮНЕСКО (2020, 2022), «Рівність та інклюзія повинні поширюватися на навчальний досвід студентів та життя в кампусі» [15], що підкреслює необхідність інтеграції інклюзивних принципів у всі аспекти університетського життя. Дослідження Tandfonline (2024) вказує, що інклюзивні навчальні середовища часто мають гнучке планування... персоналізоване навчання... спільне навчання, що відповідає принципам універсального дизайну [16]. При цьому ряд науковців виокремлюють специфічні характеристики інклюзивного освітнього середовища: доступність, полісуб'єктність, безбар'єрність та варіативність, що є значущими структурними компонентами його дієвості.

При цьому варто зважати на певні умови, врахування яких буде сприяти ефективності здійснення інклюзивного навчання. Ключовими серед них є: 1) персоналізація (врахування індивідуальних освітніх потреб і здібностей студентів) [6; 8]; 2) матеріально-технічне забезпечення [3; 7]; 3) методична готовність персоналу до роботи з різними категоріями студентів [8; 12]; 4) позитивний соціально-психологічний клімат у студентському колективі сприяє почуттю приналежності осіб з особливими освітніми потребами до єдиного неподільного соціуму [5; 11; 14; 16]. При цьому, як слушно зазначає Н. Гонюкова, необхідною умовою ефективності реалізації інклюзивної освіти в діяльності ЗВО є трансформація інклюзивного підходу із «залучення до системи» у «спільне творення системи» всіма учасниками освітнього процесу [2, с. 18]. Саме такий підхід дозволяє говорити не лише про соціальну адаптацію, але й про розвиток освітньої інноваційності в інклюзивному освітньому середовищі.

У цілому, інклюзивна освіта має великі перспективи, адже дозволяє не тільки забезпечити

рівні права для здобувачів з особливими потребами, але й формує толерантне суспільство, де всі люди сприймаються як рівні. Крім того, успішне впровадження інклюзії може зробити освітній процес більш різноманітним, цікавим для всіх його учасників, оскільки вони навчаються взаємодіяти з різними людьми, розвивають емпатію і соціальні навички. Не випадково, Н. Гонюкова підкреслює, що головна спрямованість інклюзивної освіти у вищій школі полягає не лише в адаптації освітнього середовища до потреб осіб з ООП, а й у трансформації освітніх підходів та філософії викладання загалом [2, с. 12]. Авторка підкреслює, що головною метою інклюзії є не тільки фізична доступність освітніх послуг, але й формування таких педагогічних умов, за яких кожен студент зможе досягти академічного успіху на засадах рівності, поваги до відмінностей і партнерської взаємодії.

Як результат, інклюзивне навчання у ЗВО вимагає цілісної стратегії, що охоплює організаційні, методичні та педагогічні аспекти. Варто забезпечити належну підготовку викладачів, розвивати інфраструктуру, формувати толерантне освітнє середовище. Інклюзія вищої освіти – це не лише про доступ, але й про якість, підтримку та розкриття потенціалу кожного студента.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрому. Інклюзивне середовище у ЗВО – це багатокомпонентна система, що поєднує фізичну доступність, методичну адаптивність та соціальну інтеграцію. Його ефективність залежить від комплексного підходу, який об'єднує педагогічні, організаційні та психологічні умови, кадрової готовності та сталого розвитку інклюзивної культури. При цьому індивідуалізація навчання та підтримка студентів із різними освітніми потребами є ключовими чинниками успішності. Міжнародний досвід та національні практики підтверджують, що універсальний дизайн навчання та політика рівних можливостей – шлях до успішної інтеграції студентів з різними освітніми потребами.

Перспективи подальших розвідок напрому вбачаємо у вивченні та вдосконаленні шляхів реалізації інклюзивної освіти у вищій школі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- Бондар Т. І. Тенденції розвитку інклюзивної освіти у США та Канаді : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2019. 607 с.
- Гонюкова Н. В. Інклюзивна освіта у вищій школі : педагогічні засади. Київ : Наук. світ, 2020. 208 с.
- Грень Л., Кравченко О., Шевченко І. Теоретичні засади формування інклюзивного середовища у закладах вищої освіти. Теорія і практика управління соціальними системами. № 3. 2021. С. 154–160. DOI : <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.3.21>
- Захарова Н. М. Модель інклюзивного освітнього середовища закладу вищої освіти. Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти : колективна монографія / О. Гуренко, Н. Захарова, Н. Мацейко, К. Петровська,

А. Попова, А. Тургенева ; за заг. ред. к. пед. н., доц. К. Петровської. Вінниця : ТВОРИ, 2023. Розд. 3. С. 147–186.

5. Калашник Н. М. Організаційне забезпечення інклюзивної освіти у ЗВО. Вища освіта України. № 1(78). 2021. С. 112–116.

6. Козуля В. Інклюзивне освітнє середовище: сутність і структура. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training. № 57. 2020. Рр. 91–95. DOI : <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-57-91-95>

7. Колупасва А. А. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупасва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда [та ін.]; за заг. ред. Л. І. Даниленко. К., 2007. 128 с.

8. Мацюк О. Інклюзивне освітнє середовище у вищій школі: досвід Університету «Україна». Інклюзивна освіта: наука і практика. № 2. 2021. С. 45–52.

9. Савченко Н. С. Надбання досвіду минулого у процесі розвитку андрагогіки як доповнення до національної історії освіти дорослих. [Колективна монографія]. Сучасна освіта в Україні : виклики та інновації в XXI столітті : колективна монографія [електронне видання]. Дніпро : Середняк Т. К., 2025. С. 250–270. DOI : <https://doi.org/10.36550/978-617-8540-83-8-13>

10. Шелудченко Л., Петренко О., Бондар С. Інклюзивне освітнє середовище у закладах вищої освіти: сучасні тенденції. Педагогічні науки. 103(2). 2024. С. 35–42. DOI : <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2024-103.35-42>

11. Browman, A. S., & Destin, M. Promoting belonging: A review of belonging interventions in education. Educational Psychology Review, 32(2), 2020. Рр. 1–28. DOI : <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09510-2>

12. Varnavska I., Kharchuk O., Dubinka M., Kulikova S., & Kondratska G. Social environment as a factor of personality formation. Revista Eduweb. 17(1). 2023. Рр. 219–229. DOI : <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.01.21>

13. Vasiutina T. M., Kondratiuk O. M. The role of integrated classes in the process of teaching future primary school teachers in the institution of higher education and features of their conduct. Pedagogical and psychological science and education : transformation and development vectors: Collective monograph. Vol. 1. Піра : Baltija Publishing. 2021. Рр. 141–159. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-084-1-8>

14. Santos, R., Gonçalves, T., & Silva, P. Toward inclusive higher education in a global context. Journal of Inclusive Education. 22(1). 2018. Рр. 45–60. DOI : <https://doi.org/10.1080/13603116.2018.1427030>

15. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education – All Means All. Paris: UNESCO. 2020.

16. Tandfonline. Inclusive higher education: Flexible spaces and personalised learning. Oxford Review of Education. 2024. URL : <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0305764X.2024.2397398>

REFERENCES

1. Bondar, T. I. (2019). Tendenciya rozvytku inklyuzyvnoyi osvity u SSHA ta Kanadi [Trends in inclusive education in the United States and Canada: dis. ... Dr. Ped. Science]: 13.00.01 / Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy. Khmelnytsky. 607 s. [in Ukrainian]
2. Honiukova, N. V. (2020). Inklyuzivna osvita u vyshchii shkoli: pedahohichni zasady [Inclusive education in higher school: pedagogical principles]. Kyiv: Nauk. svit. 208 s. [in Ukrainian]
3. Hren', L., Kravchenko, O., Shevchenko, I. (2021). Teoretychni zasady formuvannya inklyuzyvnoho seredovyshcha u zakladakh vyshchoyi osvity [Theoretical principles of forming an inclusive environment in higher education institutions]. Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy. № 3. Pp. 154–160. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.3.21> [in Ukrainian]
4. Zakharova, N. M. (2023). Model' inklyuzyvnoho osvitn'oho seredovyshcha zakladu vyshchoyi osvity [Model of inclusive educational environment of a higher education institution]. Sotsial'no-osvitni dominanty profesiynoi pidhotovky fakhivtsiv sotsial'noyi sfery ta inklyuzyvnoyi osvity: kolektyvna monohrafiya / O. Hurenko, N. Zakharova, N. Matseyko, K. Petrovs'ka, A. Popova, A. Turhenyeva; za zah. red. k. ped. n., dots. K. Petrovs'koyi. Vinnytsya: TVORY. Rozd. 3. S. 147–186. [in Ukrainian]
5. Kalashnyk, N. M. (2021). Orhanizatsiine zabezpechennia inklyuzyvnoyi osvity u ZVO [Organizational support for inclusive education in higher education institutions]. Vyshcha osvita Ukrainy – Higher Education of Ukraine. 1(78). S. 112–116. [in Ukrainian]
6. Kozulya, V. (2020.). Inklyuzyvne osvitnye seredovyshche: sutnist' i struktura [Inclusive educational environment: essence and structure]. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training. № 57. Pp. 91–95. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-57-91-95> [in English]
7. Kolupaieva, A. A. (2007). Kontseptualni aspekty inkluzivnoyi osvity [Conceptual aspects of the inclusive education]. Inklyuzivna shkola: osoblyvosti organizatsiyi ta upravlinnia navchalno-metodichnoi posibnyk / A.A. Kolupaieva, N.Z. Sofii, Yu.M. Nayda [ta in.]; za zag. red. L.I. Danilenko. K. 128 p. [in Ukrainian]
8. Matsyuk, O. (2021). Inklyuzyvne osvitnye seredovyshche u vyshchii shkoli: dosvid Universytetu «Ukrayina» [Inclusive educational environment in higher education: experience of the University «Ukraine»]. Inklyuzivna osvita: nauka i praktyka. № 2. Pp. 45–52. [in Ukrainian]
9. Savchenko, N. S. (2025). Nadbannia dosvidu mynuloho u protsesi rozvytku andrahohiky yak dopovnennia do natsionalnoi istorii osvity doroslykh [The acquisition of the experience of the past in the process of developing Andragogics as a complement to the national history of adult education]. [Kolektyvna monohrafiia]. Suchasna osvita v Ukraini: vyklyky ta innovatsii v KhKhI stolitti: kolektyvna monohrafiia [elektronne vydannia]. Dnipro: Seredniak T. K. S. 250–270. DOI: <https://doi.org/10.36550/978-617-8540-83-8-13> [in Ukrainian]
10. Sheludchenko, L., Petrenko, O., Bondar, S. (2024). Inklyuzyvne osvitnye seredovyshche u zakladakh vyshchoyi osvity: suchasni tendentsiyi [Inclusive educational environment in higher education institutions: modern trends]. Pedahohichni nauky. 103(2). Pp. 35–42. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2024-103.35-42> [in Ukrainian]
11. Browman, A. S., & Destin, M. (2020). Promoting belonging: A review of belonging interventions in education. Educational Psychology Review. 32(2). Pp. 1–28. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09510-2> [in English]
12. Varnavska, I., Kharchuk, O., Dubinka, M., Kulikova, S., & Kondratska, G. (2023). Social environment as a factor of personality formation. Revista Eduweb. 17(1). Pp. 219–229. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.01.21> [in English]
13. Vasiutina, T. M., Kondratiuk, O. M. (2021). The role of integrated classes in the process of teaching future primary school teachers in the institution of higher education and features of their conduct. Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors: Collective monograph. Vol. 1. Riga. Latvia: Baltija Publishing. Pp. 141–159. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-084-1-8> [in English].
14. Santos, R., Gonçalves, T., & Silva, P. (2018). Toward inclusive higher education in a global context. Journal of Inclusive Education. 22(1). Pp. 45–60. DOI: <https://doi.org/10.1080/13603116.2018.1427030> [in English]
15. UNESCO. (2020). Global education monitoring report: Inclusion and education – All means all. Paris: UNESCO. [in English]
16. Tandfonline. (2024). Inclusive higher education: Flexible spaces and personalised learning. Oxford Review of Education. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0305764X.2024.2397398> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДУБІНКА Микола – доктор педагогічних наук, доцент, в.о. декана факультету освітніх наук та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблема професійного самовизначення особистості в історичному вимірі; вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, теорія і практика позашкільної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DUBINKA Mykola – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Acting Dekan of the Faculty of Educational Sciences and Arts of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: the problem of professional self-determination of personality in the historical dimension; study of the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi, theory and practice of extracurricular education.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2025 р.
Стаття прийнята до друку 01.09.2025 р.